

УДК 159.9.01

Степура Євгеній Вікторович кандидат психологічних наук, науковий співробітник Інституту Психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ. es18011988@yahoo.com

ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Анотація. Психологія, як і будь яка наука, повинна відповідати загальнонауковій методології. На сучасному етапі розвитку психології постає проблема критичного розгляду провідних психологічних теоретичних концепцій з ціллю відділення їх дійсних конструктивних складових від уявлень, які не відповідають загальнонауковим принципам, що є важливим етапом, який передує дійсній інтеграції психологічного знання. Вище зазначений стан речей пов'язаний, крім всього іншого, із впливом на психологію концепцій, прямо перенесених із метафізики та релігійної філософії. І це створює конфлікт з уявленнями про біологічну природу психічних функцій. Але існують підходи, які розглядають феномен духовності, не пориваючи з природничими науками. Одним з таких підходів є позитивна психологія.

Ключові слова: Позитивна психологія, загальнонаукові принципи, аналіз, психологічні концепції, релігійна філософія, біологічний фундамент психічних функцій.

Постановка проблеми. Традиційно вважається, що психологія перебуває в стані методологічної кризи, оскільки не має єдиного предмета дослідження. Існує багато варіантів предмета дослідження психології, будь то поведінка, діяльність, свідомість та її взаємодія із безсвідомим тощо. Кожна психологічна парадигма концентрує свою увагу на тому чи іншому аспекті психіки людини. Крім того, ці парадигми орієнтуються на різні типи знання. Одні парадигми беруть за основу загальнонауковий підхід з його принципами раціональності та емпіризму. Інші психологічні школи, насамперед гуманістичного спрямування, вказують на обмеженість

традиційно-наукового підходу з його раціоналізмом в описі психіки, вказуючи на ігнорування ним суто людської складової психічного життя, зведення людської психіки лише до біології та патологічних проявів, відсутність у цьому підході бачення людини як цілісності, а також на його неспроможність досягнути духовні виміри психіки людини. Близько до гуманістичних підходів стоять психологічні школи, що пропонують орієнтуватися на метафізику та релігійну філософію. Також наукова психологія критикується за її «європоцентричність», ігнорування психологічних знань та психологічних технологій інших культур, використання яких може бути корисним для психологічного здоров'я людини. Крім того, у самій традиційно-науковій парадигмі є певні проблеми із співвінесенням окремих галузей психологічної науки. Усе це, закономірно породжує проблему інтеграції психологічного знання. Треба сказати, що ця проблема далека від свого вирішення. Але в той же час, деякі аспекти проблеми інтеграції психологічного знання є, на нашу думку, дещо гіперболізованими. Зокрема, це стосується критики наукової парадигми з точки зору гуманістичної психології. Остання багато в чому знімається концепцією позитивної психології, яка, будучи народженою суто науковою когнітивно-біхевіоральною психологічною школою, охоплює також і духовні прояви життя людини.

Аналіз останніх публікацій. Говорячи про ідею інтеграції психологічного знання, не можна не згадати роботи російської дослідниці М. С. Гусельцевої. Зрозуміло, що ці роботи є відносно давніми, але вони заклали основу постмодерністського погляду на цю проблему. Саме в її працях знайшли своє втілення ідеї тенетного підходу до розгляду якоїсь проблеми; ідея ціннісного виміру психологічних досліджень, що вносить у розгляд їх значення долю певного прагматизму, ідеї встановлення зв'язків між науково-психологічним та ненауковим психологічним знанням, ідеї осмислення психологічних знань, які розвивалися в рамках незахідного культурного простору [3] [2].

В українській психології проблема інтеграції психологічного знання теж займає важливе місце серед теоретико-методологічних досліджень. Це знову таки пов'язано зі значною розгалуженістю теоретичних уявлень про об'єкт дослідження психології. Так, Г.О. Балл трактував інтегративність у двох основних аспектах. По-перше, йдеться про аспект методологічний або, можна сказати, гносеологічний, – тобто про інтеграцію конструктивних складових концепцій... По-друге, береться до уваги онтологічний аспект інтегративності, тобто орієнтація на цілісного людського індивіда, на досягнення гармонійної єдності його соматичних, психічних і духовних властивостей [1]. На сьогоднішній день у рамках української психології є дослідження в напрямку інтеграції психологічного знання як загальнометодологічного плану, так і направлені на інтеграцію концепцій, які стосуються окремих інстанцій психіки [5] [6] [8] [10] [11]. Також проводиться робота по інтеграції психологічних знань, які стосуються практичної психології [7].

У західній психології теж проводяться дослідження, направлені на подальшу інтеграцію психологічного знання. Зокрема, це стосується й досліджень у рамках позитивної психології. Особливостями цих досліджень є внесення в дискурс сучасної психології знань, які взяті з інших культур (Наприклад, філософії та практик буддизму [4]), та їх інтерпретації в пануючій когнітивно-біхевіоральній парадигмі. Також проводиться робота по інтеграції окремих галузей психологічної науки. Так, у позитивній психології можна виділити доволі цікаві дослідження, направлені на співставлення позитивних якостей особистості з психічними розладами, які представленні в DSM [17].

Отже, **мета** статті полягає в тому, щоб показати роль позитивної психології у вирішенні деяких аспектів проблеми інтеграції психологічного знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, існують наступні більш-менш перспективні підходи до вирішення проблеми інтеграції психологічного знання:

1. Історичний підхід – розгляд розвитку та становлення психологічних ідей, що передбачає визначення умов, які сприяли виникненню тих чи інших психологічних теорій та парадигм, зміни домінування одних уявлень про психіку іншими. Це дозволить представити психологічне знання в його розвитку, показати логіку його становлення та визначити ключові фактори, що окреслюють напрями наукового пошуку в сфері психології. Треба відмітити, що побудова хорошої історичної концепції є дуже корисною річчю, яка робить можливим краще розібратися в передумовах виникнення знання й звільнитися від певних упереджень та стереотипних уявлень, що є застарілими і гальмують розвиток науки. Але все ж це не є дійсною інтеграцією наукового знання, а лише цілісним розумінням його детермінант.

2. Методологічний підхід передбачає інтеграцію психологічного знання через створення єдиної теорії психіки. Зрозуміло, що це дуже важко зробити, зважаючи на складність самого предмету дослідження та велику кількість підходів до цього предмету. Хоча, на наше глибоке переконання деякі з цих підходів є застарілими або хибними з точки зору загальнонаукових принципів. Втім, треба констатувати, що на даному етапі розвитку психологічної науки побудова єдиної теорії психіки можлива лише у вигляді ідеалу.

Можна виділити й третій шлях інтеграції психологічного знання, назовемо його постмодерним. З деякими зауваженнями він є найбільш реалістичним на даному етапі розвитку психологічного знання і є де в чому проміжним у побудові єдиної теорії психіки. Цей шлях передбачає діалог між представниками різних психологічних шкіл та побудову сітки уявлень про певний предмет психологічного пізнання на основі цього діалогу [3] [2]. По суті, це еклектичний підхід, який сам по собі не веде до дійсної інтеграції

знання, але побудова сітки може сприяти створенню єдиної теорії якогось предмету досліджень через відображення існуючих протиріч в уявленнях про цей предмет. Тож ми не заперечуємо можливості використання елементів «постмодерної методології», у тому числі вище згаданої ідеї побудови сітки теоретичних уявлень про певний предмет досліджень, у якості інструментів для роботи з теоретичними концепціями.

Але в той же час метод сіткового підходу має свої обмеження й повинен застосовуватись з певною обережністю. Перш за все, ми не згодні з твердженням постмодерністів про рівноцінність усіх видів уявлень про предмет досліджень. Ми наголошуємо на важливості розрізняти наукові та ненаукові концепції, відмовляючись від розгляду останніх. Можна заперечити нашу тезу, вказавши, що критерій науковості є досить умовним, і те, що раніше вважалось ненауковим, зараз має визнаний науковий статус (приклад: метеорити, рух материків). Більше того, частково можна погодитись з цією критикою. Так, справді, деякі наукові концепції з'являються раніше свого часу і не можуть бути адекватно сприйнятими своїми сучасниками. Але наукове знання має властивість розвиватись поступово. Можна сказати, що в цьому й проявляється інтегрованість цього виду знання. Якщо наукова теорія не виводиться з попереднього знання, вона може не видаватись науковою і тому суттєво не впливає на розвиток науки. Отже, створення нової наукової теорії завжди передбачає налагодження зв'язків з попереднім знанням.

Існують більш-менш чіткі загальновідомі критерії наукового знання. Ці критерії мають загальнонауковий характер і можуть бути застосовані в будь-якій науці, у тому числі в психології. Звісно, вони не є абсолютними і мають деякі виключення у своєму застосуванні, але вони створюють певні координати, на які можна орієнтуватись при оцінці теорії, що претендує на статус наукової. Саме відповідність цим критеріям дозволяє виключити з розгляду малоперспективні з наукової точки зору теорії і орієнтуватися на ті,

що можуть дати певний результат, який відображається у вигляді прогнозування, створення якоїсь технології тощо.

Розглянемо ці критерії:

1. Частково розглянутий нами принцип про необхідність орієнтування наукової теорії на попереднє знання. В ідеалі наукова теорія має містити в собі попередні теорії як певний окремий випадок її застосування.

2. Наукова теорія має намагатися давати максимально просте пояснення феноменам, які вона відображає (принцип бритви Оккама).

3. Наукова теорія має містити в собі твердження, істинність яких, в принципі, піддається перевірці і може бути заперечена в ході цієї перевірки (принцип фальсифікації К. Поппера).

Тому постає проблема критичного розгляду провідних психологічних теоретичних концепцій з метою відділення їх дійсних конструктивних складових від уявлень, які не відповідають загальнонауковим принципам, оскільки це необхідний і важливий етап дійсної інтеграції психологічного знання. В принципі, вище зазначені твердження можна співвіднести з підходом Г. О. Балла про інтеграцію конструктивних складових концепцій [1], бо саме раціональне є найбільш конструктивним у будь-яких теоретичних концепціях. На жаль, дослідження в цьому плані майже не проводяться в рамках вітчизняної психологічної науки.

Треба відмітити, що всі розмови про потребу в особливій методології для гуманітарних наук, і психології зокрема, є здебільшого проявом намагання виправдати характерну для деяких осіб тенденцію до створення різного роду спекулятивних теоретичних конструкцій, які часто базуються на релігійній або квазірелігійній ідеології. Тут потрібно сказати декілька слів про взаємозв'язок психології та релігійної філософії. Представники різних «духовних парадигм» виступають за якомога ширшу інтеграцію між психологією та релігійною філософією. І ми можемо з ними в певній мірі

погодитись, оскільки різні духовні устремління займають важливе місце в житті людини, тому психологія ніяк не може ігнорувати цей аспект людського буття. Крім того, в середині духовних та релігійних традицій може бути накопичений багатий та цікавий досвід психологічних спостережень, який чекає свого освоєння психологічною наукою та практичного використання. Прикладами останнього може бути застосування дещо модифікованої буддійської медитації для лікування різних емоційних розладів. Але ми заперечуємо пряме некритичне внесення різних релігійних уявлень та догматів в психологічну науку й практику. Останні повинні будуватися виключно на раціональних основах. Порушення цього принципу веде до втрати психологією статусу науки. Думаючи про інтеграцію психології з уявленнями релігійної філософії, ми можемо втратити більш важливий зв'язок психології з природничими науками, зокрема з біологією та домінуючою в ній еволюційною теорією. Слід з обережністю ставитись до ідей, що постулюють особливе місце людини в природі, оскільки останні можуть вести до антинаукових ідей креаціонізму.

Треба відмітити, що є відносно нові підходи до інтеграції психології з релігійно-метафізичними уявленнями, які забезпечують збереження наукового підходу в психології з його основними принципами, а також інтегративної складової з біологічними науками. І чільне місце тут займає позитивна психологія, яка ставить своєю метою дослідження речей, що сприяють психологічному здоров'ю та благополуччю людини, а не тільки позбавляють її від проявів психічних хвороб. Сюди відносяться: позитивні емоції та їх джерела; позитивні риси особистості – її сильні сторони, які дають можливість людині жити в гармонії із суспільством, знаходячи в ньому своє місце; соціальні інститути, які сприяють щастю людини та проявленню її позитивних рис [13]. Позитивна психологія є напрямом, що увібрав у себе основні ідеї гуманістичної психології, з'єднавши їх із чисто науковим підходом когнітивно-біхевіоральної парадигми, який не сприймає різні припущення спекулятивного характеру. Вона приймає твердження

еволюційної теорії про адаптивну роль психічних процесів (в тому числі й позитивних емоцій та духовних устремлінь) у процесі філогенетичного розвитку людини. Але водночас позитивні психологи вказують, що людина не є рабом своєї біологічної природи. Її духовні устремління можуть мати цілком самостійне значення незалежно від їх еволюційної функції. І тільки сама людина може стати джерелом свого подальшого розвитку [16]. Позитивна психологія, в принципі, є більш-менш інтегрованою системою знань. Теоретичні та емпіричні дослідження свідчать про зв'язок психологічних феноменів, які вона розглядає. Так, стан щастя корелює з деякими позитивними рисами особистості [13] [18]. У свою чергу деякі групи позитивних рис є основою для становлення та функціонування позитивних соціальних інститутів. Зокрема, особистісна хоробрість та відповідальність є важливою для функціонування інституту демократії та протидії авторитарним тенденціям у суспільстві [9].

Щодо зв'язку позитивної психології з іншими напрямками психологічних досліджень, то ми маємо яскраво виражений зв'язок цього напрямку перш за все з клінічною психологією, оскільки дослідження в рамках позитивної психології мають велике значення для профілактики різноманітних психічних хвороб. Те ж саме стосується й вікової психології, де дослідження позитивних психологів вносять свій вклад у профілактику психічних розладів у дітей [13] [14]. Цікавим є внесок позитивної психології в психологію праці та організаційну психологію, а саме: розробка методів профвідбору, які визначали б успішність виконання певних специфічних видів трудової діяльності, що потребують оптимізму або гнучкого песимізму [13]. Як ми уже зазначали, позитивна психологія має зв'язок також із соціальною психологією в контексті особистісних рис, які можуть протидіяти негативним соціальним впливам і сприяти побудові гармонійного демократичного суспільства [9].

Закономірно, що позитивна психологія має широкі зв'язки з психологією релігії, оскільки релігія впродовж віків була для людини

джерелом надії та заспокоєння, а також основою для виникнення численних ідеалів, які, безумовно, впливали на розвиток як окремих особистостей, так і суспільства в цілому. Тож, у рамках позитивної психології проводяться дослідження зв'язку релігії з позитивними емоційними станами та рисами особистості. Перш за все, цікавими є дослідження переживання щастя та відчуття оптимізму представниками різних релігійних течій [19]. Важливим внеском представників позитивної психології в психологію релігії є розробка концепції потоку як позитивного емоційного стану, виникаючого при концентрації на певній діяльності [15]. Бо, крім всього іншого, цей емоційний стан чудово описує переживання, які виникають під час різноманітних релігійних та духовних практик [12]. Органічним виглядає зв'язок позитивної психології з дослідженням самих духовних практик, зокрема буддистської медитації, оскільки вона сприяє виникненню багатьох позитивних емоційних станів і рис особистості [20] [4]. Тож, позитивна психологія вносить свій вклад у збагачення психологічної науки ідеями неєвропейського походження, що сприяє більш широкій інтеграції психологічного знання, і є виконанням методологічної настанови, виділеної М. С. Гусельцевою.

Висновки. Психологія, як і будь-яка наука, повинна відповідати загальнонауковій методології. Особливості її предмету дослідження повинні спонукати не до пошуку якоїсь нової методології, а можливостей застосування до психології загальнонаукових методологічних принципів. Зрозуміло, що будь-які принципи мають виключення, але останні повинні мати локальний характер в рамках окремих теоретичних моделей певних психологічних явищ, не торкаючись загальної системи психологічного знання.

Психологія знаходиться на перетині різних галузей науки, предмети дослідження яких торкаються функціонування психіки. У зв'язку з вище сказаним психологія повинна знаходити дотичні між цими науками. Але проблема полягає в тому, що уявлення та парадигми одних наук можуть не збігатися з іншими. Для вирішення конфліктів між природничим та

гуманітарним знанням у психології доцільно керуватися принципом єдності біологічного та психічного, а також принципом еволюційного походження усіх психічних функцій. Слід з обережністю ставитись до концепцій, що постулюють особливе місце людини в природі, а не шукають еволюційні передумови людських психічних функцій.

Не відкидаючи духовного виміру існування людини, не заперечуючи, і навіть вважаючи потенційно корисним, розвиток уявлень про психіку людини в рамках метафізики та теології, ми заперечуємо пряме, некритичне перенесення уявлень цих дисциплін у простір психологічної теорії та психологічних досліджень, не кажучи вже про психологічну практику. Очищення психології від теоретичних уявлень, які базуються на прямому перенесенні метафізичних і теологічних концепцій, та пошук можливостей застосування загальнонаукових принципів для дослідження психологічної реальності, що приховується за цими концепціями, є необхідним для дійсної інтеграції психологічного знання.

На сучасному етапі розвитку психологічної науки існують підходи до дослідження феномену духовності, що відповідають загальнонауковим принципам. Одним із таких підходів є позитивна психологія, яка виникла на межі когнітивно-біхевіоральної та гуманістичної психологічних парадигм. Вона увібрала в себе зв'язок з біологічними науками та прагнення до отримання об'єктивного знання, що притаманні когнітивно-біхевіоральній парадигмі, із спрямованістю на пізнання найвищих проявів людських здатностей, на які орієнтується гуманістична психологія. У плані вивчення феномену духовності позитивна психологія розглядає його в контексті психологічного здоров'я особистості, що допомагає виділити найбільш суттєві речі в різних духовних течіях і традиціях, та дати їм належну, з точки зору психологічної науки, оцінку.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Настанови нашого теоретичного дослідження відкривають широкі перспективи для методологічного аналізу психологічних концепцій у плані їх

відповідності загальнонауковим принципам. Вище зазначене стосується й психологічних концепцій, які стосуються духовності. Також перспективним є подальше дослідження духовності, як аспекта психологічного здоров'я у рамках позитивної психології, і подібних до неї сучасних методологічних підходах, зокрема нейротеології.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування основних понять // Психологія і суспільство. 4. 2009. С. 25-53.
2. Гусельцева М. С. Культурно-исторические «вызовы» постмодернизма // Вопросы психологии. 3. 2002. С. 119–131.
3. Гусельцева М. С. Культурно-историческая психология: от классической – к постнеклассической картине мира // Вопросы психологи. 1. 2003. С. 99-115.
4. Дэвитсон Р., Гоулмен Д. Измененные черты характера. Как медитация меняет ваш разум, мозг и тело: пер. с англ. Москва.: Изд. Манн, Иванов, Фербер, 2016. 336 с.
5. Завгородня О. В. Личность: интегративно-экзистенциальный подход. Монографія. Saarbrücken, Germany. LAP Lambert Academic publishing. 2014. 108 p.
6. Завгородня О. В. Розробка принципів інтегративно-екзистенційного підходу. Теоретичні дослідження у психології. 5. 2018. С. 112-124
7. Зливков В., Ліпінська С., Лукомська С. Сучасні тренінгові технології: інтегративний підхід. Київ.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2020. 210 с.
8. Зливков В. Л., Котух О. В. Ідентичність особистості: інтеграція психологічних знань. Вісник ХДУ. Серія Психологічні науки. 1 (2). 2020. С. 21-26.

9. Зимбардо Ф. Эффект Люцифера. Почему хорошие люди превращаются в злодеев: пер. с англ. Москва.: Альпина нон-фикшн, 2013. 740 с.
10. Копилов С. О. Логіко-методологічні проблеми інтеграції психологічних культур. Актуальні проблеми психології. 2 (14). 2019 С. 170-179.
11. Мединцев В. А. Научно-психологическое знание: от предстандарта – к интеграционному проекту // Теоретичні дослідження у психології. 6. 2019. С. 135-149.
12. Ньюберг Э., Д'Аквилли Ю., Рауз В. Тайна Бога и наука о мозге. Нейробиология веры и религиозного опыта: пер. с англ. Москва: Эксмо, 2013. 340 с.
13. Селигман М. Как научиться оптимизму. Измените взгляд на мир и свою жизнь: пер. с англ. Москва: Альпина Паблишер, 2017. 430 с.
14. Селигман М. Новая позитивная психология: пер. с англ. Киев: София, 2006. 368 с.
15. Чиксентмихайи М. Поток. Психология оптимального переживания: пер. с англ. Москва: Альпина Паблишер, 2018. 461 с.
16. Чиксентмихайи М. Эволюция личности: пер. с англ. Москва: Альпина нон-фикшн, 2013. 420 с.
17. Hall-Simmonds A., McGrath R. E. (2019) Character strengths and clinical presentation. The journal of positive psychology. 1 (14). 51-60.
18. Peterson C., Ruch W., Beerman U., Park N., Seligman M. E. P. (2007) Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. The Journal of Positive Psychology. 2 (3). 149-156.
19. Sethi S. Seligman M. E. P. (1993) Optimism and fundamentalism. Psychological science 4 (4). 256-259
20. Shapiro S. L., Schwartz G. E. R., Santerre C. (2002) Meditation and positive psychology. Handbook of Positive Psychology / ed. C. R. Snyder S. J. Lopez. New York: Oxford university press, 632-645.

Reference:

1. Ball, G.O. (2009). Integrativno-osobistisnij pidhid u psihologii: vporyadkuvannya osnovnih ponyat'. [The integrative-special reason in psychology: in order to understand the basic] *Psykhologhiia i suspilstvo*. 4. 25-53 [in Ukrainian].
2. Gusel'ceva, M.S. (2002). Kul'turno-istoricheskie «vyzovy» postmodernizma. [Cultural and historical "challenges" of postmodernism] *Voprosy psihologii*. 3. 119–131 [in Russian].
3. Gusel'ceva, M.S. (2003). Kul'turno-istoricheskaya psihologiya: ot klassicheskoy – k postneklassicheskoy kartine mira. [Cultural-historical psychology: from the classical to the post-non-classical picture of the world] *Voprosy psihologi*. 1. 99-115 [in Russian].
4. Devitson, R., Goulmen, D. (2016). *Izmenennye cherty haraktera. Kak meditaciya menyaet vash razum, mozg i telo*. [Changed character traits. How meditation changes your mind, brain and body] Moskva: Izd. Mann, Ivanov, Ferber [in Russian].
5. Zavgorodnya, O.V. (2014). *Lichnost': integrativno-ekzistencial'nyj podhod*. [Personality: an integrative-existential approach] Saarbrucken, Germany. LAP Lambert Academic publishing. [in Russian].
6. Zavgorodnya, O.V. (2018). Rozrobka principiv integrativno-ekzistencijnogo pidhodu. [Development of principles of integrative-existential approach] *Teoretichni doslidzhennya u psihologii*. 5. 112-124 [in Ukrainian].
7. Zimbardo, F. (2013). *Effekt Lyucifera. Pochemu horoshie lyudi prevrashchayutsya v zlodeev*. [The Lucifer Effect. Why good people turn into villains] Moskva: Al'pina non-fikshn. [in Russian].
8. Zlivkov V., Lipinska S., Lukomska S. (2020) *Suchasni treningovi tehnologii: integrativnij pidhid*. [Modern training technologies: an integrative approach] Kiyiv.- Nizhin: Vidavec PP Lisenko M.M. [in Ukrainian].
9. Zlivkov V. L., Kotuh O. V. (2020) Identichnist osobistosti: integraciya psihologichnih znan. [Personality identity: integration of psychological

knowledge] *Visnik HDU. Seriya Psihologichni nauki.* 1 (2). S. 21-26 [in Ukrainian].

10. Kopilov, S.O. (2019). Logiko-metodologichni problemi integracii psihologichnih kul'tur. [Logic and methodological problems of integration of psychological cultures] *Aktual'ni problemi psihologii.* 14(2). 170-179 [in Ukrainian].

11. Medincev, V.A. (2019). Nauchno-psihologicheskoe znanie: ot predstandarta – k integracionnomu proektu. [Scientific and psychological knowledge: from a pre-standard to an integration project]. *Teoretichni doslidzhennya u psihologii.* 6. 135-149 [in Ukrainian].

12. N'yuberg, E., D'Akvili, YU., Rauz, V. (2013). *Tajna Boga i nauka o mozge. Nejrobiologiya very i religioznogo opyta [The Secret of God and the Science of the Brain. The neurobiology of faith and religious experience]*. Moskva: Eksmo. [in Russian].

13. Seligman, M. (2017). *Kak nauchit'sya optimizmu. Izmenite vzglyad na mir i svoyu zhizn' [How to learn optimism. Change your view of the world and your life]*. Moskva: Al'pina Pabliher. [in Russian].

14. Seligman, M. (2006). *Novaya pozitivnaya psihologiya [New positive psychology]*. Kiev: Sofiya. [in Ukrainian].

15. Chiksentmihaji, M. (2018). *Potok. Psihologiya optimal'nogo perezhivaniya [Stream. The psychology of optimal experience]*. Moskva: Al'pina Pabliher. [in Russian].

16. Chiksentmihaji, M. (2013). *Evolyuciya lichnosti [Evolution of personality]*. Moskva: Al'pina non-fikshn. [in Russian].

17. Hall-Simmonds, A., McGrach, R.E. (2019). Character strengths and clinical presentation. *The journal of positive psychology.* 1(14). 51-60.

18. Peterson. C., Ruch, W., Beerman, U., Park, N., Seligman, M. E. P. (2007) Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology.* 2(3). 149-156.

19. Sethi, S. Seligman, M.E.P. (1993). Optimism and fundamentalism. *Psychological science* 4(4). 256-259.

20. Shapiro, S.L., Schwartz, G.E.R., Santerre, C. (2002). Meditation and positive psychology. *Handbook of Positive Psychology* / ed. C. R. Snyder S. J. Lopez. New York: Oxford university press, 632-645.

Аннотация. Психология, как и любая наука, должна следовать общенаучной методологии. На современном этапе развития психологии возникает проблема критического рассмотрения ведущих психологических теоретических концепций с целью отделения их действительных конструктивных составляющих от представлений, которые не соответствуют общенаучным принципам, что является важным этапом, который предшествует действительной интеграции психологического знания. Выше сказанное положение вещей связано, кроме всего прочего, с воздействием на психологию концепций, прямо перенесенных с метафизики и религиозной философии. И это создает конфликт с представлениями о биологической природе психических функций. Но существуют подходы, которые рассматривают феномен духовности, не порывая с естественными науками. Одним из таких подходов является позитивная психология.

Ключевые слова: Позитивная психология, общенаучные принципы, анализ, психологические концепции, религиозная философия, биологический фундамент психических функций.

Summary. Psychology must follow a general scientific methodology. The problem of critical consideration of leading psychological theoretical concepts arises at the present stage of development of psychology. The purpose of critical analysis is to separate the true constructive components and misconceptions in these psychological theories. This is a necessary step in the real integration of psychological knowledge. This state of psychological science is the result of the influence of some ideas transferred from metaphysics and religious philosophy. This creates a conflict with ideas about the biological nature of mental functions.

But the phenomenon of spirituality in the natural paradigm is explored in some approaches. Positive psychology is such an approach.

Key words: Positive psychology, general scientific principles, analysis, psychological concepts, religious philosophy, biological foundation of mental functions.